

THĂNG HOA CUỘC ĐỜI
Kỳ 154 Hạnh Phúc 12 Biệt Giáo Dưỡng Con Cái
Như Ninh Nguyễn Hồng Dũng

Kỳ 154 Hạnh Phúc 12 Biệt Giáo Dưỡng Con Cái: Trong đạo lý làm người, hình ảnh “người con đạo hạnh” không chỉ dừng lại ở tình cảm huyết thống, mà còn mở rộng thành một lý tưởng sống cao đẹp, thấm đượm tinh thần hiếu kính và giác ngộ. Chữ “con” ở đây không chỉ mang nghĩa đơn thuần là người được sinh ra, mà còn là người biết giữ gìn, nâng đỡ và bảo hộ cha mẹ trên con đường đạo đức. Nghĩa chánh yếu của người con đạo hạnh chính là không để cha mẹ rơi vào nẻo ác, mà trái lại, phải biết khéo léo dịu dàng, hướng dẫn cha mẹ đến với chánh kiến, biết tu tập theo con đường thiện lành như bố thí, trì giới và hành thiền. Đó mới chính là cách báo hiếu sâu xa và bền vững nhất.

Đạo hạnh còn biểu hiện ở việc người con làm rạng rỡ gia phong, giữ gìn nề nếp trong sạch cho dòng họ. Một người con có giới đức, sống chân thật và biết kính trên nhường dưới, chính là niềm tự hào lớn lao của gia đình. Người con ấy không chỉ là “con thảo” mà còn là “con quý”, bởi giá trị của họ không nằm ở vật chất mà ở phẩm hạnh và đời sống đạo đức. Khi một người con biết tu dưỡng bản thân, giữ gìn giới hạnh, thì tự thân họ đã trở thành ánh sáng soi chiếu cho cả gia đình.

Mặt khác, đạo hạnh cũng chính là làm cho cha mẹ được vui lòng. Niềm vui ấy không chỉ đến từ sự phụng dưỡng đầy đủ về vật chất, mà còn từ sự hiếu kính, quan tâm và chăm sóc chân thành. Người con hiếu thảo luôn biết nghĩ đến cha mẹ, từ khi cha mẹ còn khỏe mạnh cho đến lúc tuổi già yếu. Họ làm mọi điều để cha mẹ được an lòng, sống trong sự ấm áp và tin tưởng nơi con cái.

Theo ý nghĩa sâu xa, chữ “người con đạo hạnh” còn chỉ đứa con từ khi còn trong thai bào đã được cha mẹ hết lòng lo lắng, chăm nom. Vì vậy, bổn phận làm con không thể xem nhẹ. Trong các câu chuyện tiền thân, người ta nhắc đến ba hạng con: con tinh thần là đệ tử của bậc thầy, con nuôi và con ruột. Trong đó, người xuất gia xem thầy tế độ như cha tinh thần, hết lòng cung kính và nương tựa, còn người thầy cũng tận tâm dẫn dắt đệ tử trên con đường giải thoát.

Dù là con nuôi hay con ruột, khi đã mang danh phận làm cha mẹ, thì tình thương phải bình đẳng, không phân biệt. Người làm cha mẹ cần nuôi dạy con bằng tâm từ, bi, hỷ, xả rộng lớn như tâm của bậc Phạm thiên. Và ngược lại, người con đạo hạnh chính là người biết đáp đền ân sâu ấy bằng đời sống thiện lành, hiếu kính và hương thượng, để cả gia đình cùng tiến về con đường an lạc và giải thoát.

Trong đời sống gia đình, người con để tuy cùng một nguồn sinh dưỡng, nhưng khi trưởng thành lại có thể chia thành ba hạng khác nhau, tùy theo phước duyên, tâm tánh và sự tu dưỡng của mỗi người. Hạng thứ nhất là con cao hơn cha mẹ. Đây là những người con có nhiều duyên lành, biết học hỏi, tu dưỡng đạo đức và phát triển trí tuệ. Khi lớn lên, họ không những thành đạt về danh phận mà còn sống có nhân cách, đem lại tiếng thơm cho gia đình, làm rạng rỡ tổ tiên. Người con này chính là quả lành của nhiều đời tích tụ, là niềm hạnh phúc lớn lao của cha mẹ, vì thấy con mình vượt hơn mình cả về tài năng lẫn đạo đức.

Hạng thứ hai là con bằng cha mẹ. Những người con này sống đời bình thường, không nổi bật cũng không gây tai tiếng. Họ giữ được nếp sống ổn định, không làm tổn hại đến danh dự gia đình, nhưng cũng không nâng cao thêm giá trị của dòng họ. Đây là hạng người sống an phận, đủ đầy trong mức trung bình, không tiến xa nhưng cũng không lùi bước. Tuy không làm cha mẹ tự hào rạng rỡ, nhưng cũng không khiến cha mẹ phải buồn lòng.

Hạng thứ ba là con thấp kém hơn cha mẹ. Đây là điều đau lòng nhất trong đạo làm cha mẹ. Những người con này từ nhỏ đến lớn không biết tu dưỡng, thường buông lung theo thói xấu, tiêu xài phung phí, thậm chí làm điều sai trái khiến gia đình bị khinh chê. Khi con còn tồn tại trong nếp sống ấy, thì cha mẹ còn chịu khổ đau, lo lắng không nguôi. Đây không chỉ là nỗi buồn của một gia đình, mà còn là sự suy giảm đạo đức trong xã hội.

Tuy nhiên, việc con cái trở thành hạng nào không hoàn toàn do cha mẹ quyết định. Cha mẹ có bổn phận thiêng liêng là nuôi dưỡng và dạy dỗ, nhưng kết quả cuối cùng vẫn tùy thuộc nơi ý chí và nghiệp lực của người con. Dầu vậy, giáo dục từ thuở ấu thơ là nền tảng vô cùng quan trọng.

Trong Kinh Thi Ca La Việt, Đức Phật dạy rõ năm bổn phận của cha mẹ đối với con. Trước hết là ngăn ngừa con làm điều xấu, giúp con tránh xa tội lỗi. Kế đến là dạy con làm điều lành, gieo trồng nhân thiện. Cha mẹ còn phải cho con học nghề để tự lập cuộc sống chân chính. Khi con đến tuổi trưởng thành, cần dựng vợ gã chồng nơi xứng đáng, giúp con ổn định gia đình. Sau cùng là phân chia tài sản hợp lý, để con có phương tiện sống và phát triển.

Như vậy, cha mẹ gieo nhân, con gặt quả. Nhưng nếu cha mẹ biết dùng trí tuệ và tình thương đúng cách, thì có thể chuyển hóa rất nhiều, giúp con hướng về con đường thiện lành, trở thành người con hiền đức, đem lại an vui cho gia đình và xã hội.

Trước tiên là trong đạo làm cha mẹ, việc ngăn ngừa con cái không sa vào đường tội lỗi là một bổn phận hết sức quan trọng và thiêng liêng. Khi thấy con có dấu hiệu bê tha, lười học, hoặc bị lôi kéo bởi bạn xấu, cha mẹ không thể làm ngơ, mà cần tìm mọi phương cách để uốn nắn. Có khi phải thay đổi môi trường sống, đưa con đến nơi học tập lành mạnh, tránh xa ảnh hưởng xấu. Điều này hoàn toàn phù hợp với lời Phật dạy về trách nhiệm của song thân đối với con cái. Tuy nhiên, thực tế không phải lúc nào cũng đạt được kết quả như mong muốn. Có những đứa trẻ thời nay, khi được khuyên răn lại phản ứng ngược, cho rằng cha mẹ lạc hậu, không hiểu mình, và không muốn bị can thiệp vào đời sống riêng.

Chính vì vậy, có không ít bậc cha mẹ rơi vào tâm trạng chán nản, buông xuôi, mặc cho con muốn làm gì thì làm. Nhưng đó lại là điều nguy hiểm, vì càng buông lỏng, con càng dễ lún sâu vào sai lầm. Do đó, cha mẹ không thể bỏ cuộc, mà cần hiểu rõ căn nguyên để có phương pháp giáo dục thích hợp. Muốn ngăn ngừa con hiệu quả, cần xét đến ba yếu tố: nhận thức, nhu cầu và phiền não.

Về nhận thức, cha mẹ và con cái thuộc hai thế hệ khác nhau nên cách nhìn cuộc sống không giống nhau. Cha mẹ có kinh nghiệm, hiểu được hậu quả lâu dài, trong khi con cái còn non nớt, dễ bị hấp dẫn bởi cái trước mắt. Về nhu cầu, cha mẹ thường hướng đến sự ổn định, đạo đức, còn con cái lại bị cuốn theo trào lưu, muốn thể hiện bản thân, tìm kiếm tự do. Về phiền não, mỗi bên lại có những nỗi lo riêng: cha mẹ lo cho tương lai con, còn con thì bối rối trước áp lực bạn bè và xã hội.

Chính sự khác biệt ấy tạo nên khoảng cách khó hòa hợp. Vì vậy, người con hiếu thảo cần biết lắng nghe cha mẹ, hiểu rằng sự nghiêm khắc hay không chiều theo ý mình đều xuất phát từ lòng thương và mong muốn điều tốt đẹp. Ngược lại, cha mẹ cũng cần kiên nhẫn, không áp đặt, mà dùng tình thương và kinh nghiệm để cảm hóa con. Lời dạy không chỉ bằng lời nói, mà còn bằng chính đời sống gương mẫu của mình.

Thực tế cho thấy, khi chưa làm cha mẹ, nhiều người con không hiểu hết tấm lòng sinh thành dưỡng dục. Chỉ đến khi có con, họ mới cảm nhận sâu sắc nỗi lo, niềm thương và sự hy sinh của đáng sinh thành. Lúc ấy, muốn báo đáp thì có khi đã muộn. Vì vậy, hiểu và trân trọng cha mẹ khi còn có thể chính là nền tảng của đạo hiếu, và cũng là khởi đầu cho một đời sống đúng đắn, tránh xa lỗi lầm.

Thứ hai là trong đạo làm cha mẹ, dạy con làm việc lành không chỉ là một lời khuyên suông, mà là cả một quá trình nuôi dưỡng tâm hồn và xây dựng nhân cách lâu dài cho con. Việc lành theo lời Phật dạy chính là những thiện pháp như bố thí, trì giới và tu tập, nhằm làm cho tâm con quen dần với điều thiện, xa lìa điều ác. Khi một đứa trẻ từ nhỏ đã được hướng dẫn làm việc lành, thì hạt giống thiện sẽ ăn sâu vào tâm thức, trở thành nền tảng cho đời sống an vui hiện tại và cả tương lai.

Việc lành có thể chia làm hai phương diện. Trước hết là việc lành về mặt xã hội, như giúp đỡ người nghèo khó, góp công góp của vào những việc ích lợi chung. Những hành động ấy tuy nhỏ nhưng mang lại lợi ích thiết thực, đồng thời nuôi dưỡng lòng từ và tinh thần trách nhiệm nơi con trẻ. Kế đến là việc lành về mặt tinh thần, tức là hướng con đến con đường tu tập giải thoát, biết giữ giới, hành thiện và phát triển trí tuệ. Nếu chỉ làm việc thiện bên ngoài mà không chuyển hóa nội tâm, thì phước lành chưa trọn vẹn. Vì vậy, cha mẹ cần khéo léo kết hợp cả hai, vừa dạy con sống tốt với xã hội, vừa hướng con đến đời sống tâm linh sâu sắc.

Ngoài ra, Đức Phật còn dạy năm điều căn bản để sống đúng với xã hội, mà cha mẹ nên truyền dạy cho con. Thứ nhất là lòng từ, biết thương người hoạn nạn và giúp đỡ trong khả năng của mình. Thứ hai là nuôi mạng chân chánh, tức

là sống lương thiện, không vì lợi ích riêng mà làm hại người khác. Thứ ba là biết thu thúc tâm ý, không buông lung theo dục vọng, vì chính sự buông thả sẽ dẫn đến khổ đau. Thứ tư là nói lời chân thật, sống ngay thẳng, không dối người cũng không dối mình. Và thứ năm là siêng năng làm việc lành, không lười biếng trong việc tu tập như bố thí, trì giới và thiền định. Năm điều này nếu được gieo vào tâm con từ sớm, sẽ trở thành kim chỉ nam cho cả cuộc đời.

Lẽ tự nhiên, cha mẹ nào cũng mong con được an vui trong hiện tại, nhưng nếu chỉ lo cho đời này mà quên mất đời sau thì chưa phải là thương con trọn vẹn. Người cha mẹ biết đạo phải biết dẫn dắt con tu hành, để con không còn khổ trong những kiếp tương lai. Như câu chuyện của trưởng giả Cấp Cô Độc là một minh chứng sâu sắc. Ông có người con tên Kāla, vốn không tin Phật pháp, mang nhiều tà kiến. Dù tìm nhiều cách khuyên dạy mà không được, ông vẫn không bỏ cuộc. Với trí tuệ và phương tiện thiện xảo, ông khéo léo dẫn con đến gần giáo pháp.

Ban đầu, vì phần thưởng vật chất mà Kāla chịu đi thọ giới và nghe pháp. Nhưng chính oai lực của Đức Phật và chân lý sâu sắc đã làm chuyển hóa tâm cậu. Khi nghe về sự vô thường và cái chết, cậu bừng tỉnh, phát tâm sợ hãi luân hồi, dứt trừ phiền não và chứng được quả Tu Đà Hườn. Từ đó, mọi giá trị vật chất như vàng bạc không còn ý nghĩa gì nữa đối với cậu.

Câu chuyện ấy cho thấy, khi cha mẹ có chánh kiến và biết dùng phương tiện đúng đắn, thì có thể dẫn dắt con từ mê lầm đến giác ngộ. Dạy con làm việc lành không chỉ là dạy hành vi bên ngoài, mà còn là dẫn con đến sự chuyển hóa nội tâm sâu xa. Đó mới chính là tình thương chân thật và trọn vẹn của bậc làm cha mẹ, không chỉ lo cho một đời mà còn lo cho nhiều đời về sau.

Thứ ba là trong đạo làm cha mẹ, cho con học nghề không chỉ là lo kế sinh nhai, mà chính là đặt nền móng cho một đời sống chân chánh. Nghề nghiệp đúng đắn giúp con tự lập, giữ được phẩm giá, và không rơi vào những con đường sai lầm. Vì vậy, cha mẹ cần hướng con chọn một nghề hợp với khả năng và đạo đức, nuôi mạng bằng chánh nghiệp, không vì lợi mà làm điều tổn hại người khác.

Tuy nhiên, chỉ giao phó con cho nhà trường là chưa đủ. Có những đứa trẻ mang danh đi học nhưng lòng lại hướng ra ngoài, cắp sách mà không đến lớp, dần xa rời con đường học vấn. Bởi vậy, cha mẹ phải luôn quan tâm, theo dõi và đồng hành cùng con, hiểu rõ việc học và sinh hoạt của con ra sao.

Sự dạy dỗ ấy không chỉ bằng lời nói mà còn bằng sự gần gũi, nhắc nhở và làm gương. Khi cha mẹ vừa hướng dẫn nghề nghiệp, vừa giữ gìn đạo đức cho con, thì đó mới thật là thương con trọn vẹn.

Thứ tư là trong đạo làm cha mẹ, việc dựng vợ gã chồng cho con không chỉ là chuyện riêng của một cá nhân, mà còn là trách nhiệm gắn liền với hạnh phúc lâu dài của cả gia đình. Điều này mang hai ý nghĩa: vừa là bổn phận thiêng liêng của cha mẹ, vừa là sự sắp đặt cần có để con bước vào đời sống hôn nhân một cách vững vàng. Cha mẹ, với kinh nghiệm sống và sự từng trải, có thể nhìn xa thấy rộng, biết lựa chọn nơi phù hợp với hoàn cảnh và tính tình của con.

Tuy nhiên, trong thời buổi hiện nay, vấn đề này trở nên hết sức phức tạp. Không ít trường hợp cha mẹ ưng thuận một mối duyên, nhưng con lại không đồng ý, muốn tự mình lựa chọn người bạn đời. Điều đó đặt ra câu hỏi: cha mẹ can thiệp vào đời sống riêng của con là lợi hay hại? Và ai là người có quyền quyết định tương lai hôn nhân của mình?

Theo lời dạy của Đức Phật, cha mẹ nên quan tâm và định hướng cho con, vì khi còn trẻ, con chưa đủ kinh nghiệm để nhận định hết mọi điều trong cuộc sống. Sự hướng dẫn của cha mẹ, nếu xuất phát từ tình thương và trí tuệ, sẽ giúp con tránh được những sai lầm đáng tiếc.

Tuy vậy, quyết định cuối cùng cần có sự hòa hợp giữa cha mẹ và con. Cha mẹ nên chỉ rõ điều lợi, điều hại trong một mối quan hệ, giúp con suy xét chín chắn. Về phần con, cần biết lắng nghe, suy nghĩ sâu xa, không nên vì cảm xúc nhất thời mà làm cha mẹ buồn lòng hay tự gây tổn hại cho tương lai của mình. Khi cả hai bên biết tôn trọng và thấu hiểu nhau, thì hôn nhân mới thật sự bền vững và an vui.

Thứ năm là trong đời sống gia đình, việc cha mẹ chia gia tài cho con là một biểu hiện sâu sắc của tình thương và trách nhiệm. Khi con trưởng thành, lập gia đình và rời xa mái ấm, cha mẹ không chỉ trao phần tài sản vật chất, mà còn gửi gắm cả một gia tài tinh thần quý báu. Trong đó chứa đựng biết bao mồ hôi, nước mắt, công lao tích lũy suốt đời, cùng những kinh nghiệm, đạo lý sống mà cha mẹ muốn truyền lại cho con.

Chia gia tài “cho thích hợp” nghĩa là biết cân nhắc hoàn cảnh, khả năng và nhu cầu của từng người con, để sự phân chia vừa công bằng, vừa hợp tình. Điều quan trọng không nằm ở nhiều hay ít, mà ở tấm lòng yêu thương và sự khéo léo giữ gìn hòa khí gia đình.

Nếu con hiểu được ý nghĩa sâu xa ấy, thì sẽ trân trọng không chỉ của cải, mà còn biết gìn giữ đạo đức, tiếp nối công đức của cha mẹ, làm cho gia đình được bền vững và tốt đẹp lâu dài.

Cuối cùng, trong giáo lý về hạnh phúc, bậc làm cha mẹ không chỉ nuôi con lớn khôn về thân xác, mà còn phải dắt dẫn con đi trên con đường đạo đức và tâm linh. Ngay từ khi còn nhỏ, cha mẹ nên tạo duyên cho con gần gũi Tam Bảo, biết đến chùa chiền, lắng nghe giáo pháp để gieo trồng hạt giống thiện lành. Dần dần, tập cho con biết lễ Phật, tụng kinh, nuôi dưỡng lòng cung kính và tâm khiêm hạ. Song song đó, hướng con làm các việc lành như bố thí, biết chia sẻ và thương người, để tâm từ bi được lớn dần theo năm tháng. Khi tâm đã thuần, lại dạy con niệm Phật, tham thiền, giúp con biết quay về nội tâm, làm chủ chính mình. Nếu hội đủ duyên lành, cha mẹ còn có thể cho con xuất gia, mở ra con đường giải thoát cao quý.

Sự tiếp độ và giáo dưỡng con như vậy mang lại nhiều lợi ích sâu xa. Trước hết, con trở thành người lương thiện, sống đúng đạo lý. Từ đó, con cũng trở thành một công dân tốt, biết đóng góp cho xã hội và làm gương sáng cho thế hệ mai sau. Hạnh phúc mà con đạt được không chỉ giới hạn trong đời này, mà còn lan rộng đến những đời vị lai, tạo thành dòng phước báo lâu dài. Nhờ được giáo dưỡng đúng đắn, con trở nên người có trí tuệ và giới đức, không làm khổ gia đình, cũng không gây hại cho xã hội.

Chính sự dạy dỗ ấy cũng là nguồn hạnh phúc cho cha mẹ, vì đã góp phần giảm bớt một người xấu trong đời, và vun bồi thêm một người tốt cho thế gian. Công đức ấy không những được người đời kính trọng mà còn được chư thiên tán thán. Tóm lại, dắt dẫn con theo đường lành chính là gieo trồng hạnh phúc cho cả gia đình, cho xã hội và cho nhiều đời về sau.

Như Minh Nguyễn Hồng Dũng

Rằm Tháng Hai Năm Bính Ngọ